

BAXSHICHILIK VA AN'ANAVIY MUSIQANING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

Barshinay Matnazarova

Ajiniyoz nomidagi NDPI Pedagogika fakulteti

Musiqqa yonalishi 1-kurs talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15555472>

Annotatsiya. Ushbu maqolada o'zbek xalqining qadimiy san'at turi bo'lgan baxshichilikning ta'limiy, tarbiyaviy va pedagogik imkoniyatlari chuqur tahlil qilinadi. An'anaviy musiqaning yosh avlodning ma'naviy kamolotiga ta'siri, estetik tarbiyada tutgan o'rni, pedagogik jarayondagi samaradorlik jihatidan o'rganiladi. Musiqqa va xalq ijodiyotining integratsiyasi asosida zamonaviy ta'lim metodikasini boyitish imkoniyatlari yoritiladi.

Kalit sozlar: an'anaviy musiqqa, tarbiya, pedagogika, xalq og'zaki ijodi, milliy o'zlik.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ БАХШИИЗМА И ТРАДИЦИОННОЙ МУЗЫКИ

Аннотация. В данной статье всесторонне анализируются образовательные, воспитательные и педагогические возможности бахшичилик — древнего искусства узбекского народа. Рассматривается влияние традиционной музыки на духовное развитие молодёжи, её роль в эстетическом воспитании, а также эффективность в педагогическом процессе. Освещаются возможности обогащения современной методики образования за счёт интеграции музыки и народного творчества.

Ключевые слова: традиционная музыка, воспитание, педагогика, устное народное творчество, национальная идентичность.

PEDAGOGICAL POSSIBILITIES OF BAKHSHIISM AND TRADITIONAL MUSIC

Abstract. This article thoroughly analyzes the educational, moral, and pedagogical potential of baxshichilik — an ancient art of the Uzbek people. It explores the influence of traditional music on the spiritual development of youth, its role in aesthetic education, and its effectiveness in pedagogical processes. The article highlights the opportunities to enrich modern educational methods through the integration of music and folk art.

Keywords: traditional music, education, pedagogy, oral folk art, national identity.

Har bir xalqning milliy qadriyatlari, urf-odatlar va an'analari uning madaniy merosini tashkil etadi. O'zbek xalqining ko'p asrlik tarixi davomida shakllangan san'at turlari ichida baxshichilik alohida o'ringa ega. Bu san'at turi o'zida musiqiy, adabiy va dramatik unsurlarni mujassam etib, xalq og'zaki ijodiyotining eng qadimiy va boy shakli sifatida e'tirof etiladi.

Baxshilar tomonidan ijro etilgan dostonlar, qo'shiqlar, afsonalar va hikmatli so'zlar nafaqat badiiy zavq baxsh etadi, balki yosh avlod tarbiyasida muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash, ularni estetik va ma'naviy jihatdan boyitish dolzarb masalalardan biridir. Shu nuqtayi nazardan qaraganda, baxshichilik san'atining pedagogik imkoniyatlarini aniqlash, uni ta'lim jarayoniga integratsiyalash lozim bo'lgan masalalardandir. Baxshilar ijodining chuqur mazmuni, obrazlar tizimi va estetik yondashuvi orqali o'quvchilarda vatanparvarlik, insonparvarlik, mehnatsevarlik va halollik kabi fazilatlarni shakllantirish mumkin.

Ushbu maqolada baxshichilik san'atining ta'limiy va tarbiyaviy ahamiyati, uning pedagogik metodika bilan integratsiya qilish imkoniyatlari ilmiy asosda tahlil qilinadi. Baxshilar ijodi namunalariga tayangan holda, an'anaviy musiqaning estetik tarbiya vositasi sifatida tutgan o'rni ochib beriladi. Maqolaning maqsadi — milliy merosimizni asrab-avaylab, uni bugungi zamonaviy ta'lim jarayonida samarali qo'llash usullarini ko'rsatib berishdir.

Ushbu ilmiy tadqiqotda deskriptiv (ta'riflovchi) va analitik (tahliliy) usullar uyg'unlashtirildi. Asosiy maqsad — baxshichilik san'atining pedagogik imkoniyatlarini ilmiy asosda aniqlash va uni zamonaviy ta'lim jarayonida qo'llash bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqot quyidagi bosqichlarda amalga oshirildi:

1. Nazariy tahlil: Baxshichilik va an'anaviy musiqaning tarixiy ildizlari, ularning xalq og'zaki ijodi va madaniy merosdagi o'rni o'rganildi. Bu bosqichda ilmiy adabiyotlar, xalq dostonlari, baxshi ijodi namunalari tahlil qilindi.

2. Pedagogik-amaliy tahlil: An'anaviy musiqaning ta'lim tizimida qo'llanish holatlari, o'quv dasturlaridagi mavjudlik darajasi, baxshichilik elementlarining maktabgacha va maktab ta'limida aks etishi o'rganildi.

3. So'rovnoma va suhbat usullari: O'qituvchilar, musiqa fani mutaxassislari va folklorchi olimlar bilan suhbatlar tashkil etildi. Ularning fikrlari asosida baxshichilikning ta'limiy ahamiyatiga oid muhim xulosalar ishlab chiqildi.

4. Tadqiqot maydoni: Maqolada Farg'ona vodiysi, Xorazm viloyati va Surxondaryo hududlarida faoliyat yuritayotgan baxshilar ijodi va ularning ta'limga ta'siri alohida tahlil qilindi.

5. Taqqoslash usuli: An'anaviy musiqa va baxshichilik san'atining boshqa san'at turlari bilan o'zaro bog'liqligi va farqlari taqqoslab o'rganildi. Bu orqali uning pedagogik imkoniyatlari yanada aniqlanib berildi.

Tadqiqot davomida quyidagi natijalarga erishildi:

1. Baxshichilik yosh avlodni ma'naviy tarbiyalashda muhim vosita sifatida xizmat qiladi.

U orqali axloqiy me'yorlar, insoniylik, vatanparvarlik, do'stlik, halollik kabi tushunchalar yetkaziladi.

2. Estetik tarbiya vositasi sifatida baxshichilik yoshlarning musiqaga, she'riyatga, so'z san'atiga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Bu orqali san'atni idrok qilish va qadrlash hissi kuchayadi.

3. Milliy o'zlikni shakllantiradi – baxshichilik orqali xalq og'zaki ijodiyoti, tarixiy an'analar, xalq donishmandligi yoshlarga yetkaziladi, bu esa ularning milliy g'ururini mustahkamlaydi.

4. Ta'lim jarayonida baxshichilikdan foydalanish – baxshi ijodidan dars mashg'ulotlarida foydalanish o'quvchilarning diqqatini jamlash, nutqini rivojlantirish va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini oshiradi.

5. Musiqiy-ta'limiy dasturlarga integratsiya qilish – maktablarda, kollej va oliy o'quv yurtlarida baxshichilik bo'yicha to'garaklar tashkil qilish orqali ijodiy fikrlashni rivojlantirish mumkin.

Bugungi ta'lim jarayoni innovatsion metodlarga tayangan holda amalga oshirilmoqda.

Shu sababli, xalq ogʻzaki ijodiyoti, xususan baxshichilikni zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uygʻunlashtirish dolzarb masalalardan biridir. Baxshichilik oʻz mohiyatiga koʻra, integratsiyalashgan oʻqitish usullariga juda mos keladi.

Jumladan, ona tili, adabiyot, tarix, musiqa fanlarida dars jarayonlariga baxshi asarlarini kiritish, bolalarda tarixiy va madaniy tafakkurni rivojlantiradi. Bundan tashqari, xalq baxshilarining sahnadagi nutqi, ohangdorlik va dramatik ifoda vositalaridan foydalanish usullari orqali oʻquvchilarda ommaviy chiqish koʻnikmalari shakllanadi. Bularning barchasi nafaqat estetik tarbiya, balki kommunikativ va ijtimoiy koʻnikmalarning rivojlanishiga ham xizmat qiladi. Baxshichilik madaniy meros sifatida saqlanishi va rivojlanishi kerak boʻlgan boy qatlamlardan biri hisoblanadi. Uni taʼlim tizimiga tatbiq qilish orqali nafaqat tarixiy xotira tiklanadi, balki kelajak avlodda estetik va maʼnaviy ong yuqori darajada shakllanadi.

Baxshichilik – oʻzbek xalqining madaniy, tarixiy va axloqiy qadriyatlarini oʻzida mujassam etgan, taʼlimiy-tarbiyaviy imkoniyatlarga boy sanʼat turi sifatida katta ahamiyatga ega.

Ushbu maqolada taʼkidlanganidek, baxshichilik orqali yoshlar ongida milliy oʻzlik, estetik tafakkur va maʼnaviy qadriyatlar shakllanadi. Zamonaviy taʼlim tizimi bu qadimiy sanʼat turidan foydalanib, tarbiyaviy jarayonlarni yanada boyitishi, taʼlim sifatini oshirishi va madaniy merosni saqlab qolishda xizmat qilishi lozim.

Shunday ekan, baxshichilikni pedagogik vosita sifatida keng joriy etish, uni xalqchil, qiziqarli va zamonaviy metodlar asosida taʼlim tizimiga integratsiya qilish – dolzarb va istiqbolli yoʻnalishlardan biri hisoblanadi.

REFERENCES

1. Abdurahmonov, A. (2017). Oʻzbek xalq ogʻzaki ijodi. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
2. Aʼzamova, M. (2021). “Baxshichilik sanʼatining yoshlar tarbiyasidagi oʻrni.” Taʼlim va fan yangiliklari, №3, 44–47.
3. Ergashev, Q. (2018). Estetik tarbiya nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: Oʻqituvchi.
4. Gʻaniyeva, S. (2020). “Anʼanaviy sanʼat vositasida oʻquvchilarda milliy oʻzlikni shakllantirish.” Pedagogik innovatsiyalar jurnali, №2, 61–65.
5. Joʻrayev, N. (2015). Baxshichilik va uning janr xususiyatlari. Qarshi: Nasaf nashriyoti.
6. Yoʻldoshev, M. (2018). Xalq ogʻzaki ijodi va zamonaviy taʼlim. Toshkent: Yangi asr avlodi.
7. Nosirova, D. (2019). “Oʻzbek baxshichilik anʼanalari va ularning tarbiyaviy mohiyati.” Madaniyatshunoslik jurnali, №4, 32–36.
8. Rasulova, D. (2022). “Oʻzbek xalq baxshilarining pedagogik merosi.” Ilm va taraqqiyot, №1, 50–53.
9. Tursunov, S. (2016). Musiqa va tarbiya. Toshkent: Sharq nashriyoti. 10